

CZU 94(498)(092) Ștefan Cel Mare

CHIPUL LUI ȘTEFAN CEL MARE DIN EVANGHELIA DE LA HUMOR

THE FACE OF ȘTEFAN THE GREAT IN THE HUMOR GOSPELS

Abstract: *This article examines the 1473 Humor Tetraevangelium, copied by Hieromonk Nicodim under Ștefan the Great's orders. Highlighted are its exquisite miniatures, the authentic votive portrait of the voivode, and rich gold ornamentation, tracing the manuscript's journey through centuries and its pivotal role in the development of medieval Romanian miniature art.*

Keywords: *Ștefan the Great, Humor Tetraevangelium, medieval manuscript, Romanian miniature, Hieromonk Nicodim, Putna Monastery*

La 17 iunie 1473, ieromonahul Nicodim de la Mănăstirea Putna ducea la bun sfârșit porunca voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt: termina de copiat **Tetraevanghelul** pe care domnitorul îl făgăduise Mănăstirii Humor.

De o rară frumusețe artistică, prin miniaturile pe care le conține, prin coloritul viu al pergamentelor și prin calitatea caligrafiei, manuscrisul a rămas valoros și pentru că păstrează faimosul portret votiv al Voievodului Ștefan, considerat drept cea mai adevărată imagine a sa, unde nu are barbă.

În Moldova din timpul lui Ștefan cel Mare, copierea manuscriselor a cunoscut o perioadă de înflorire. Față de centrul deja renumit de la Mănăstirea Neamț, domnitorul s-a îngrijit de crearea altuia la ctitoria sa de la mănăstirea Putna. În liniștea acestei mănăstiri, ieromonahul Nicodim sfârșea de copiat un Tetraevanghel.

Fig. 1 Prima copertă care înfățișează Pogorârea Mântuitorului în iad

Tetraevanghelul conține 278 de file de pergament, scrise în limba slavonă. Titlurile sunt scrise cu litere majuscule din aur, iar inițialele capitolelor sunt bogat ornate cu vreji împlețiți și înflorituri delicate, trasate tot în aur.

Pe prima copertă, este înfățișată Pogorârea Mântuitorului în iad. Pe cea de-a doua copertă, este reprezentată Adormirea Maicii Domnului. Cele două coperte se încheie la cotor printr-un sistem de împletituri metalice, străbătute cu vergele, ornamentate cu numeroase butonașe.

Pe prima copertă este bătută, în câte două rânduri sus și două jos, pisania ferecăturii în limba slavonă: *Io Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu domnul Țării Moldovei, fiul lui Bogdan voievod, a ferecat această Evanghelie în mănăstirea de la Humor, în anul 6995 (1487), noiembrie 20.*

Fig. 2 A doua copertă reprezintă Adormirea Maicii Domnului

Fig. 3 Domnitorul Ștefan cel Mare reprezentat în postura de donator

Tetraevanghelul din 1473 al ieromonahului Nicodim își datorează faima prin faptul că la fila 266 este zugrăvit faimosul **portret votiv al voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt**.

Domnitorul este reprezentat în postura de donator, îngenuncheat la picioarele Maicii Domnului, care șade pe tron împreună cu fiul ei. Voievodul îi oferă cu amândouă mâinile Tetraevanghelul.

Zugrăvit la vârsta deplinei maturități, Ștefan cel Mare are chipul rotund, ochii albaștri, mustață plină, plete blonde și ondulate. Poartă pe creștet coroana de aur. Este înveșmântat într-o mantie largă, fără mâneci. Pe sub mantie poartă o tunică de catifea roșie cu mâneci lungi.

În dreapta voievodului, pe o suprafață ceva mai mare decât cea ocupată de el, pergamentul este complet alb, lăsând impresia că nu a fost pictat niciodată. De-a lungul timpului, s-au emis mai multe ipoteze. Păreră unanimă a cercetătorilor a fost că aici se impunea prezența unui personaj care, împreună cu Ștefan cel Mare, închina Tetraevanghelul Mântuitorului Hristos. Părerile sunt împărțite în privința reprezentării: unii au afirmat că suprafața nu a fost niciodată pictată, alții au susținut că aici a fost pictat un personaj, cel mai probabil, Maria de Mangop, prima soție a voievodului, care, ulterior și din motive necunoscute, a fost șters.

În anul 1473, **Tetraevanghelul** a fost dus de la Mănăstirea Putna la Humor. În anul 1538, pentru a nu cădea pradă invaziei sultanului Soliman Magnificul, a fost trimis în Transilvania, la cetatea Ciceului, unde timp de trei ani a avut grijă de el Petru Rareș, care se retrăsese aici după înfrângerea sa de către turci. În anul 1541, Petru Rareș l-a luat cu sine la Constantinopol și după ce recâștigă scaunul de domnie, îl

aduce din nou în țară, dăruindu-l Mănăstirii Humor.

Cazacii lui Timuș Hmelnițki au prădat Moldova în anul 1653, luând cu ei și Tetraevanghelul de la Humor. Dar, în același an, manuscrisul a fost recuperat de ostașii generalului transilvănean Ioan Kemeny. După ce a ajuns domn, Gheorghe Ștefan l-a răscumpărat de la general, restituindu-l Mănăstirii Humor la 25 septembrie 1657.

După răpirea Bucovinei de către austrieci în anul 1775, cartea dispare din nou de la mănăstirea Humor. În septembrie 1881, cu prilejul unei vizite în Bucovina, episcopul Melchisedec Ștefănescu descoperă manuscrisul la Mitropolia din Cernăuți.

În urma unei comunicări făcute de ierarh Academiei Române, **Tetraevanghelul** ajunge mai întâi la Iași și apoi la București, în ziua de 27 noiembrie 1881.

În perioada anilor 1940-1948, se găsește printre odoarele mănăstirii Dragomirna și va fi expus în muzeul mănăstiri între 1948-1957. Tetraevanghelul este trimis la București în anul 1957, pentru a fi prezentat la o expoziție organizată de Muzeul de Artă al României, la împlinirea a 500 de ani de la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare.

Din anul 1971, Tetraevanghelul a fost luat în custodie de Muzeul de Istorie a României și la Putna a fost expus un facsimil executat la Muzeul de Artă în anul 1973 .

Locul ce-l ocupă **Tetraevanghelul** de la Humor în dezvoltarea miniaturii românești reprezintă un proces cultural pornit din mănăstirea Neamț, prin călugări grupați în jurul arhimandritului Ioasaf și extins la mănăstirea Putna.

27 august 2025